

Baráth Noémi Emőke

Kutatói aranybánya? A Modus Operandi Nyilvántartás kutathatósága

Researcher gold mine? Researchability of the Modus Operandi Register

Absztrakt

A tanulmány egy olyan bűnügyi nyilvántartási rendszer kutathatóságát mutatja be, amely külföldön gyakran megjelenik a kriminálpszichológiai szakirodalomban. Arra vállalkozik, hogy a hazai elektronikus Modus Operandi Nyilvántartás (továbbiakban: eModus) kutatásban felhasználható lehetőségeit tárja fel. Kiemelten arra fókuszál, hogy milyen adatok állnak rendelkezésre és ezek elemzése miként járulhatna hozzá a bűnügyi profilalkotás fejlődéséhez. A külföldi példák alapján látható, hogy a szexuális bűncselekmények esetében a gyilkosságok típusainak azonosítása és az áldozattá válás megelőzésében, valamint a gyerekek ellen elkövetett szexuális gyilkosságok esetében fontos eredményekkel zárultak az eModus-ban végzett kutatások. Hazai viszonylatban további kutatási irányok is megfogalmazhatók.

A cikk hazai és külföldi szakirodalmakat és kutatási eredményeket dolgozott fel. Fő szempont volt, hogy összegezze milyen eredmények születtek az eModus adatai felhasználása által.

A magyar eModus kihasználatlan adatelemzési terület még hazánkban. A jogszabályi keretrendszer nehezzé teszi a kutathatóságát, és ezáltal a benne rejlő kutatási potenciál elvész. Amennyiben a kutatási lehetőségek biztosítva lennének, a gyakorlatban dolgozó szakemberek is be tudnák építeni a munkájukba a kutatók által kimutatott eredményeket, így a bűnügyi profilalkotás tudástárát is bővítenék.

Az eModus valóban egy kutatói kincsesbánya lehet, ha az adatokhoz való hozzáférés – a jogszabályi keretek betartásával – teret enged a kutatóknak elemzések elvégzésére, valamint a kapott eredmények beépülését a rendvédelmi szakma is ösztönözi. További kutatási irány lehet a bűnözői karriernek mintázatainak

elemzése, valamint annak vizsgálata, hogy milyen bűnügyi sokrétűséget fedezhetünk fel egyes elkövetők esetében, és ez miként hat a módszereire. Nem utolsó sorban vizsgálni lehetne, hogy a nemzetközi kutatásokban felfedezhető trendek mennyire jelennek meg a magyar bűnelkövetők körében. Mindezek az eredmények pedig hozzájárulhatnak a rendőrség hatékonyabb működéséhez.

Kulcsszavak: profilalkotás, szexuális bűncselekmények, tipizálás, áldozattá válás, modus operandi

Abstract

The study presents the research potential of a criminal record system that often appears abroad in the criminal psychology literature. The study undertakes to explore the possibilities of the Hungarian Modus Operandi Register that can be used in research, with a special focus on what data are available and how their analysis could contribute to the development of criminal profiling. Foreign examples show that research in the Modus Operandi Register has yielded important results in identifying types of homicides and preventing victimization of sexual offenses, as well as in sexual homicides against children.

The article processed domestic and foreign literature and research results. The main consideration was to summarize the results obtained using the data from the Modus Operandi Register.

Modus Operandi can indeed be a research treasure trove if access to data – in compliance with the legal framework – allows researchers to carry out analyses, and if the incorporation of their findings is encouraged by the law enforcement officials. Another area of research could be to analyse patterns of criminal careers, as well as to examine what kind of criminal diversity can be discovered for each offender and how this affects his or her methods. Finally, it could be examined to what extent the trends that can be discovered in international research appear among Hungarian criminals. These approaches may contribute to a more efficient operation of the police.

Keywords: profiling, sexual offenses, typing, victimization, modus operandi

Bevezetés

Minden kutató felkapja a fejét, amikor egy több százezres elemszámú mintáról, adatbázis létezéséről tudomást szerez. Akkor pedig még jobban elkezd figyelni, amikor kiderül, hogy ez a hazájában megtalálható. A magyar rendőrség rendelkezik egy olyan kriminálpszichológiai szempontból aranybányának is nevezhető kriminalisztikai adatbázissal, nyilvántartással, melyet kutathatósága szempontjából is érdemes megvizsgálni. Ahhoz, hogy egy bűnözői profilt meg tudjunk alkotni, számos adatra szükségünk lehet. Az adatbázisok a sorozatos cselekmények összekapcsolásához is remek támpontokat adhatnak, ám ezen kívül is számos kutatási és gyakorlati haszna lehet a modus operandi jellegű nyilvántartások kutatók előtti szabályozott megnyitásának. A szexuális bűncselekmények felderítésére bevált külföldi gyakorlatok vannak, ezen belül is a szexuális bűncselekmények esetében a gyilkosságok típusainak azonosítása (Chopin & Beauregard, 2019), továbbá az áldozattá válás megelőzése során, illetve a gyerekek ellen elkövetett szexuális gyilkosságok (Skott, 2019) felderítéséhez is jó támpontként szolgáltak a modus operandiban végzett kutatások. Jelen tanulmány arra vállalkozik, hogy – a teljesség igénye nélkül – áttekintse, hogy mi a célja a magyar eModus, milyen adatok állnak rendelkezésre, és ezek egy kutató számára milyen lehetőségeket kínálhatnak, valamint milyen bevált külföldi példákkal találkozhatunk.

Modus operandi

Etimológiai jelentését tekintve a modus operandi (műveleti módszer) a kriminológiában olyan különálló minta vagy munkamódszer, amelyet egy adott bűnelkövetőhöz kötnek. A kriminológusok megfigyelték, hogy bármilyen szakterülete is legyen – betörés, autólopás vagy sikkasztás –, az életvitelszerű bűnöző nagy valószínűséggel ragaszkodik sajátos működési módjához. Ha például egy betörő úgy kezdi pályafutását, hogy a tetőről bemegy a házakba, akkor minden valószínűség szerint addig folytatja ezt a módszert, amíg „munkaképes”. Egyes betörők annyira ragaszkodnak elkövetési módszerükhöz, hogy újra és újra betörnek ugyanazokra a helyekre (URL1). A magyar eModus-t azért hozták létre, hogy az ismeretlen elkövetőjű bűncselekmények kapcsán a bűnelkövetés személyi, tárgyi és egyéb jellemzőit tartalmazó bűnügyi nyilvántartás ezen jellemzőket vizsgálva tegyen lehetővé elemzéseket (Gárdonyi & Hautzinger, 2021).

Fosdick (1916) az elsők között fogalmazta meg a 20. század elején, hogy a bűnözők felderítése mint tudomány még gyerekcipőben jár. Amikor 1829-ben Sir

Robert Peel lerakta a modern rendőrségi szervezet alapjait, nem gondolt arra, hogy a bűnözők elfogása egy különálló funkció, s egy századdal később is – hiába javultak a személyzeti és a technikai feltételek – a bűncselekmények és a bűnözők összekapcsolásának „művészete” nyers és fejletlen volt. Továbbra is az ökölszabálmódszert alkalmazták, amelyben a szerencse és a találgatás játssza a főszerepet, pedig a nyomozói munka ennél nagyobb szakmai mélységeket rejt. A siker túl gyakran a véletlenek eredménye volt, nem pedig egy előre megfontolt terv kidolgozott lépése. A New York-i rendőrség elismerte, hogy a rendőrséghez nagyon elleni bűncselekmények miatt beérkezett panaszok csak kis hányadát tisztázták kielégítően a nyomozók fellépésének eredményeként.

A Bertillon-féle azonosítási rendszer, és utódja, az ujjlenyomatrendszer nagyban hozzájárult a rendőrség hatékonyságához. Hatóköriük azonban korlátozott, csak akkor hasznosak, ha egy bűnöző ujjlenyomatának mérései már nyilvántartásban vannak. Legtöbbször csupán megállapítják egy letartóztatott kilétét, és összefüggésbe hozzák egy korábbi bűnlajstromával. Ismeretlen vagy csak leírás alapján ismert bűnöző felfedezésében nem nyújtanak segítséget. Ahogy Reiss professzor találóan megjegyzi: *„Nem könnyű minden gyanús ember után az utcán futni és könyörögni neki, legyen szíves megvizsgálni az ujjlenyomatait.”* (Fosdick, 1916) És ezen a ponton a nyomozói munka nem csak Amerikában, hanem Európában is oly gyakran kifejezetten kudarcot vall. Fosdick (1916) úgy véli, hogy a bűnözők felülmúlják a nyomozókat a találékonyságban, s a bűnözés karrierré, iparaggá, művészetté vált, kialakult szokásokkal és gyakorlattal, elismert technikával, amely állítás napjainkban is megállja a helyét. Magas szintű hozzáértésre és kifinomultságra enged következtetni némely bűneset. Ennek a helyzetnek a megoldására gyakorlatilag ugyanazokat a módszereket alkalmazzák, amelyeket a Bow Street Runners¹ alkalmazott száz évvel ezelőtt a londoni bűnözés visszaszorítására tett erőtlen próbálkozásaik során. *„Ebből az elvből, miszerint a bűncselekmények nagy részét a szokásos bűnöző követi el, egy másik elv is származik. A szokásos bűnözők nagyon ritkán sokoldalúak a bűneikben. Hajlamosak újra és újra elkövetni ugyanazt a fajta bűncselekményt; gyakran nem merészkednek olyan bűnözési formákra, amelyeket nem ismernek. Ez egy könnyen kimutatható igazság. Amilyen mértékben különböző bűncselekményekről van szó, ugyanúgy igaz a sokkal inkább hasonló bűncselekményekről is.”* – összegzi Fosdick (1916).

A szokásos bűnelkövető olyan korlátozott látókörű személy, aki megszokásból, célszerűségéből vagy korlátozott találékonyságból általában a bűnözés egy

1 A Bow Street Runners volt az első hivatásos rendőri erő Londonban, melyet Henry Fielding bíró alapított 1749-ben. A csoport 1839-ig működött, amikor megalakult a fővárosi rendőrség.

bizonyos formáját gyakorolja. A „hivatásos bűnözők” hajlamosak bűncselekményeiket bizonyos jellegzetesen egyéni módokon elkövetni. Minden bűnöző sajátos módon megjeleníti a személyiségét is a bűncselekményeiben. Ugyanazon ember egymást követő bűncselekményei felismerhetően hasonlóak. A szokásos bűnöző szinte kivétel nélkül hagy maga után valami határozott nyomot – talán végtelenül csekélyt, ami kiemeli őt társai közül –, így képzett megfigyeléssel, és a bűncselekmények racionális, helyes elvek alapján történő osztályozásával egy adott elkövető egy kis csoporton belül elhelyezhető, vagy akár fel is deríthető (Fosdick, 1916). Európa tudományos gondolkodása ezen a ponton kerül először közvetlen kapcsolatba a bűncselekmények és a bűnözők összekapcsolásának problémájával. Az új módszer magában foglalja a bűnözői működési módszerek intenzív tanulmányozását, a bűnöző által maga után hagyott nyomok pontos elemzését.

Nagyjából háromféle módon lehet felderíteni a bűncselekmény elkövetőjét: először, ha egy szemtanú felismeri; másodszer (például lopás esetén) az ellopott vagyontárgyak felkutatása által; harmadszor pedig a nyomok alapján, amelyeket maga után hagy. Az első módszer nem kielégítő, mert a legtöbb bűnügyben nem látják az elkövetőt, persze manapság nagy segítséget jelentenek a kamerák. A második módszer – a tulajdonra vonatkozó nyom – nehezen alkalmazható, mert sok ellopott vagyon nem azonosítható. A harmadik módszer, amellyel a bűnözést a bűnözővel, az általa maga után hagyott nyomok segítségével összekapcsolja, messze a legmegbízhatóbb, és többé-kevésbé mindig rendelkezésre áll. Ezt a bűnfelderítési módot azonban a rendőrség eddig nagyrészt figyelmen kívül hagyta. Egy-egy nyomozó itt-ott használta korábban, vagyis kellőképpen ismerte bizonyos típusú bűnözők módozatait és elkövetési gyakorlatát ahhoz, hogy egy újabb bűnesetet ismerjen fel, amely beleillett a bűnözői emberismeretébe. Az ilyen ismereteket még nem rendszerezték a 20. század elején.

A bűnözők által alkalmazott módszerek szisztematikus tanulmányozása jelentette a rendőrségi módszerek fejlesztésének új irányvonalát. Drezda (Németország) volt az első város, amely gyakorlati formában próbálta ki az új rendszert. Robert Heindl rendőrségi tanácsos, kriminológus a drezdai rendőrkapitányság egyik munkatársával egy olyan akatípust dolgozott ki, melyben a betörőket és tolvajokat működési módjuk szerint osztályozták. A katalógushoz szükséges információkat börtönöktől, újságoktól és rendőrségi tisztviselőktől szereztek be. Minden speciális módszernek külön fájlja volt az aktán belül. Ezen, a módszerekkel való elrendezésen túl – amely természetesen a fő besorolást képezi – a katalógus minden egyes kártyája tartalmazta a bűnöző profilképét, nevét és esetleges korábbi börtönbüntetését, a büntetés megkezdése és a szabadulás dátuma nélkül. A drezdai besorolás még csak kísérleti stádiumban volt, de

a tisztviselők azonban annyira elégedettek voltak a működésével, hogy kiterjesztették – a betörésen és lopáson kívül – más bűncselekmények hasonló akcióinak elkészítésére is.

Anglia egyes megyéiben és kerületeiben kezdeményezték a bűnözés módszer szerinti osztályozásának talán legátfogóbb tervét. Ez az úgynevezett „M.O.” vagy Modus Operandi System, amelyet W. L. Atcherley őrnagy dolgozott ki. Atcherley, a Yorkshire-i West Riding rendőrség főtitkja volt (Major, 1913). Rendszere több mint egyetlen bűncselekmény indexelése. Egy olyan módszertan kidolgozását jelentette, amely által az utazó bűnözők munkamódszerei összehasonlíthatóvá váltak, a földrajzi eltérések nyomkövetésével együtt. Ez magában foglalta úgynevezett multidiszciplináris bűnügyi adatbázis (criminal clearing-house) felállítását, amelyek mindegyike több megyét vagy kerületet foglalt magában. Ezekben a multidiszciplináris bűnügyi adatbázisokban a bűnözési módszerekre vonatkozó tényeket gyűjtötték össze és rendezték, hogy a rögzített adatokat későbbi kivizsgálások során felhasználják. Ez a módszer a bűncselekmények új osztályozását tette szükségessé. Atcherley őrnagy tíz kategóriát vagy alosztályt készített a nyomozótisztek számára, amelyek mindegyike a bűnöző által a bűncselekmény elkövetése során alkalmazott módszer egy szakaszához kapcsolódik (1. számú táblázat).

1. számú táblázat: *Atcherley őrnagy tíz modus operandi kategóriája*

1. Tulajdon megtámadása	Pontos meghatározás	Például lakóház helyett szálloda
2. Behatolás	Pontos meghatározás	Például ajtó helyett első ajtó
3. Eszközök	Egyértelmű kifejezés	Módszer, eszköz rögzítése
4. Tárgy	Tulajdon típusa	A sértett azonosítja
5. Idő	Lehetőségek	Nap, napszak, óra, különleges nap
6. Stílus	Alkalmazott megtévesztés jellemzése	Például szerelőnek/ügynöknek stb. adta ki magát
7. Narratíva	Hogyan kapcsolódik a helyszínhez	Rövid időre a közösség része volt
8. Alakzat	Elkövetők száma	Egyedül vagy párosan követték el
9. Közlekedés	Szomszédságból hiányzó járművek	Ingatlanon belüli mozgás rekonstruálása
10. Védjegy	Rendkívüli cselekmény	Például kutya megmérgezése, dohányozás, ivás stb.

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

Ez a vázlat egy nyomozói modus operandi kezdeti fázisát szemlélteti. Atcherley őrnagy olyan képleteket dolgozott ki, amelyekkel az egész bűntényt numerikus kóddal le lehet írni. A 20. század elején úgy vélték, hogy a bűnözés

módszerekkel történő osztályozása, a széles területet lefedő multidiszciplináris bűnügyi adatbázisokkal a nyomozói munka állandó kellékévé válik. Napjainkban a nemzetközi szakirodalomban ilyen jellegű adatbázisról nem számoltak be, inkább a kutatók gyűjtöttek modus operandi jellegű adatokat, ahogy azt mi is megtettük a magyar pilotkutatásunkban, amelynek témája a fiatalok bűnelkövetők agressziókutatása kriminálpszichológiai és kriminálpszichiátriai szempontok figyelembevételével (Haller, Bellavics, Barát, 2020).

Összességében tehát elmondhatjuk, hogy amikor modus operandi adatokkal találkozunk, akkor azok a bűnelkövetéssel összefüggő adatokat tartalmazzák. A tanulmány további részében szemléltem, hogy milyen külföldi kutatásokban jelenik meg a modus operandi mint elemzési rendszer.

Szexuális emberölések² kutatása során alkalmazott modus operandi adatok

Sara Skott (2019) kutatásába 18 modus operandi változó volt beemelve, amelyek elemzése során a szexuális és nem szexuális jellegű gyermekgyilkosságokat hasonlította össze, egyedülálló és hiánypótló módon. Az eredmények azt mutatták, hogy bár a szexuális erőszakkal társult gyermekgyilkosságot elkövetők jobban hasonlítanak más szexuális indítékkal emberölést elkövetőkhöz, mint az emberölést elkövetőkhöz, a gyermekeket célzó szexuális bűnelkövetők bizonyos változóknál eltérnek. A szexuális gyermekgyilkosságot elkövetők gyakrabban alkalmazták a fojtást gyilkossági módszerként, több helyszínt használtak, és a gyilkosság után bizonyítékokat semmisítettek meg. A tanulmány arra a következtetésre jutott, hogy a gyermekeket célzó szexuális erőszakkal társult gyilkosság elkövetőit a többi elkövetőtől eltérőnek kell tekinteni, és a szadizmushoz és az eszközszerűséghez kapcsolódó kiugró jellemzőket tovább kell vizsgálni.

2 „A szexuális emberölés a szexuális agresszió legextrémebb és igen ritka formája. Olyan szándékos emberölést tekintünk szexuális emberölésnek, amikor az emberölés elkövetése során az elkövető részéről megjelenik valamilyen szexuális magatartás, vagy amikor valamilyen szexuális elem alapozza meg azt a folyamatot, amely az emberöléshez vezet.” Lehoczki (2017) és Douglas, Burgess & Ressler (2006).

2. számú táblázat: Skott (2019) modus operandi változók

Halál oka	késelés	igen/nem
	halál okának oka volt az elhalálozás	igen/nem
	lövöldözés	igen/nem
Áldozat	támadás jellege	fizikai/ fegyveres
	megfojtották-e	igen/nem
	egyéb megölési módszer	igen/nem
Áldozat-elkövető viszonya	ismerősök voltak	igen/nem
	közeli családtagok voltak	igen/nem
	idegenek voltak	igen/nem
	ismeretlen kapcsolat	igen/nem
Helyszín	magánhelyiségben	igen/nem
	zárt helyen	igen/nem
Bizonyíték	megsemmisítés megkísérlése	igen/nem
Fegyver	használata rögtönzött	igen/nem
	helyszínre vitték	igen/nem
Helyszín	több helyszínen történt emberölés	igen/nem
További áldozat(ok)	felelt	igen/nem
Felderítés	sikeres	igen/nem

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A szakirodalomban a szexuális indítékkal elkövetett emberölések esetében a modus operandi típusú elemzések a legelterjedtebbek, ám ezen adatok gyűjtését és kódolását a kutatók végezték. Chopin & Beauregard (2019) 46 bináris változót vettek fel a szexuális és nem szexuális indíttatású gyilkosságot elkövetők modus operandijának vizsgálatára. Két változó az áldozat-elkövető viszonyt vizsgálja, akárcsak a fenti táblázatban is láthattuk. Egy változó azt vizsgálja, hogy az áldozat célpontja volt-e az elkövető vagy sem, három változó a bűncselekmény elkövetésének módját vizsgálja, nyolc változó a bűncselekmény környezeti aspektusát, hét változó a támadás során alkalmazott erőszak típusát, két változó a korlátozások alkalmazását, kilenc változó a bűncselekményben érintett fegyver használatát és típusát, egy változó a jelenléte vizsgálja. Tizenhárom változó vizsgálja a törvényszéki figyelemfelkeltő stratégiákat. Az elemzést követően arra a megállapításra jutottak, hogy a szexuális indíttatású gyilkosságot elkövető személyt és bűncselekményét külön kell megvizsgálni. Ennek fényében olyan kezelési módszerek javasolhatók a bebörtönzés éveiben alkalmazható kezelésekkal kapcsolatban, amelyek hozzájárulhatnak a harmadlagos bűnmegelőzéshez (Gönczöl, 1994). Langevin és munkatársai (1988) eredményei arra

is utaltak, hogy a szexuális indítékú gyilkosokkal kapcsolatban szükséges az elkövetőre vonatkozó ismeretek fejlesztése. Könnyen előfordulhat, hogy a gyilkosokról és szexuális bűnözőkről felhalmozott elméleti és klinikai ismeretek nem eléggé specifikusak az ilyen típusú elkövetőkre.

Megfogalmazódik, hogy a rendőrségi adatok korlátozottak, mert sok hasznos információ csak az elkövetői vallomásból érhető el – így például a motivációjuk vagy az áldozataik valós száma –, amelyet a rendőrségi adatok alábecsülhetnek (Chopin & Aebi, 2019). Az elemzéskor tovább lehet szűkíteni a fókuszot, például, ha a szexuális indítékú gyilkosok heterogenitását is szem előtt tartjuk (Beauregard & Proulx, 2002). Ehelyett úgy döntöttek, hogy az esetek nagy mintáját mutatják be, beleértve az áldozatok és a kontextus sokféleségét (például különböző életkorú áldozatok, az elkövető-áldozat viszony változatossága). Ezért lehetséges, hogy más különbségek is megjelennek, mivel a nők szexuális gyilkosai bizonyos különbségeket mutatnak a gyermekek (Beauregard & Martineau, 2015; Proulx, James, Siwic & Beauregard, 2018) és a férfiak szexuális indítékú gyilkosaihoz képest (Beauregard & Proulx, 2007).

A női sorozatgyilkosok tipizálására is remek háttérrel nyújt a modus operandi (Wilson & Hilton, 1998), mely az áldozat kiválasztás elemzéséhez járult hozzá. Ebben az esetben a szerzők alacsony és magas profilú elkövetést különítettek el egymástól, és rámutattak arra, hogy az Amerikán kívüli országokban a női sorozatgyilkosok aránytalanul több áldozatot követeltek, de Amerikában hosszabb bűnözői karriert tudtak befutni, ha alacsony profilú működési móddal társultak a bűncselekményeik.

Kim, Paek & Lee (2020) a metróban történt szexuális zaklatás rekonstruálásához hívták segítségül a modus operandit. Tanulmányuk a dél-koreai szülői metróállomásokon elkövetett szexuális bűncselekmények jellemzőit vizsgálja azzal a céllal, hogy feltárja az elkövetők viselkedési mintáit a bűnözési folyamat minden egyes lépésében, és az úgynevezett Crime Script (Cornish, 1994) segítségével jól használható bűnüldözési válasz kidolgozásához nyújt segítséget. A szerzők konkrétan a következő kutatási kérdésekre próbálnak választ adni: „Milyen döntéseket hoznak az elkövetők a bűncselekmény elkövetése előtt, közben és után? Melyek azok a helyzeti tényezők, amelyek befolyásolják a metrón szexuális bűncselekmények áldozatává válását? Milyen stratégiákat alkalmaznak az elkövetők a siker növelésére és a kudarc minimalizálására?” (Kim, Paek & Lee, 2020). Megállapításaik között szerepel, hogy a szituatív bűnelkövetés jelentős, így az arra való reakció is új munkamódszerek kidolgozására ösztönzi a rendőrséget.

A genealógiai kutatások is segítségül hívják a modus operandit, amely lehetőséget teremt a pszichoanalízis ötvözésével olyan ok-okozati összefüggések

megértésére, hogy a bűncselekményre és a bűncselekmény tárgyára az elkövető milyen magatartást tanúsított, ez pedig alkalmassá válhat a saját kézjegyének a kirajzolásához. Ez a személyes jellemző lehetővé teszi a több ezer mérfölddel távolabbi és két évvel későbbi, másik feljegyzési forrással való azonosítást. Az eredmény pedig egy egyszemélyes identitás, amely lehetővé teszi az utódokkal és az ősökkel való kapcsolat létrejöttét (Hatton, 2004).

Jogszabályi háttér

Hazánkban az eModus-ról az Országos Rendőrfőkapitány 12/2021. (IV. 30.) számú ORFK utasítása „*Az elektronikus Modus Operandi Nyilvántartás működtetésével kapcsolatos feladatokról*” című rendelet az irányadó szabályzó. Természetesen egyéb jogszabályok is vonatkoznak a különböző bünyügyi nyilvántartásokra, ám a területi korlátok szem előtt tartása miatt célzottan csak az eModus szabályzatát dolgozom fel.

A eModus célja, hogy az elektronikus nyilvántartásban szereplő adatokkal elősegítse a rendőrség bűnmegelőzési, bűnüldözési feladatai ellátását. Az adatbázis a szándékos bűncselekmények elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személyekként a kihallgatott személyek adatait, személyleírásait, fényképeit, az ügyszámot tartalmazza.

További adatokat tartalmaz még:

- élet, testi épség, emberi szabadság vagy vagyron elleni erőszakos bűntett gyanúsítottjairól;
- az embercsempészség három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő alakzat elkövetőiről;
- a nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni bűncselekmény három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő alakzata gyanúsítottjairól;
- a gyermekkorú személy sérelmére elkövetett, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűntettel gyanúsítottokról;
- az üzletszerűen vagy bünszövetségben elkövetett, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekménnyel érintettekről;
- a kábítószer-kereskedelem, kábítószer birtoklása, kóros szenvedélykeltés, kábítószer készítésének elősegítése, kábítószer-prekurzorral visszaélés, új pszichoaktív anyaggal visszaélés esetében gyanúsítottokról;
- a radioaktív anyaggal visszaélés, nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés, atomenergia alkalmazásával visszaélés gyanúsított adatról.

Része továbbá a pénzhamisítás elősegítése, készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása, készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés, pénzmosás, információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, a korrupciós bűncselekmények öt évet el nem érő szabadságvesztéssel büntetendő alakzat gyanúsítottjainak köre.

Végül pedig a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személyek és kapcsolataik adatait is rögzíti az eModus. Az adatok megőrzése alap esetben 25 évig, életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény esetén harminc évig vagy a nemzetközi kötelezettségvállalásban meghatározott ideig, amennyiben a büntethetőség elévülése kizárt, az adatok bűnüldözési adatállományba történt bekerülésétől számított ötven évig tart.

Az eModus adatbázis – a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény szerint – 37 bűncselekményt tartalmaz. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény szerint 74-re bővítették a nyilvántartásba vett bűncselekmények számát.

Kutathatóság

Mint az a fenti részből is kirajzolódott, az eModus egy igazi kincsesbánya lehet egy kutató számára, amennyiben hozzáférést kaphat a rendszerhez. Ehhez szükség van egy kutatási protokoll kidolgozására, amely részletesen kitér a kutathatóság mértékre, szintjére és a felhasznált adatok közlésére vonatkozó iránymutatásra.

Az eModus adatkezelője az ORFK, az ezzel kapcsolatos feladatokat az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Elemző-Értékelő Főosztály (továbbiakban: Adatkezelő) látja el.

Az adatbázishoz való hozzáférés csupán az első lépés lenne. Ezt követően az adatok minőségének meghatározása történne, hiszen amennyiben hiányos az adatok kitöltése, annak pótlása több módon is megvalósulhatna. Egyrészt, ha a kutató rögzíti a hiányos adatot, amit az Adatkezelő ellenőriz és jóváhagy, vagy pedig az adatok pótlására szólítják fel az „ügygazdát”. Ez utóbbi a megnövekedett adminisztrációs terhek miatt kevésbé lenne népszerű kezdeményezés. Amennyiben a kutatónak lehetősége lenne az adatbázisban elemzéseket végezni, a rendszerben felfedezett kérdéses adatokat is tudná rögzíteni, ezáltal az Adatkezelő hasznos információkkal bővülne és a kutató is minőségi adatbázissal dolgozhatna.

Egy másik kérdés lenne a személyes adatok védelme, és annak a kutatóra vonatkozó szigorú, egyértelmű követelményrendszere, a kutatás során pedig

a kutató titoktartási nyilatkozattételre lenne kötelezve, hogy az adatokat csak összesítve, anonim módon hozhatja nyilvánosságra tudományos publikációk, előadások alkalmával. Másrészt a kutató bevonható lenne olyan elemzések elvégzésébe, amelyre az állomány tagjainak szűkös kapacitása van. Összességében tehát elmondható, megfontolandó, hogy a kutathatósággal kapcsolatban miként alakul az adatokhoz való hozzáférhetőség, milyen az adatminőség, és milyen körre terjed ki az eredmények felhasználhatósága.

Egy ilyen szerteágazó kriminalisztikai adatbázissal, amelyet az eModus tartalmaz számos elméleti hipotézis tesztelése megvalósulhatna magyar mintán is.

Tételezzük fel, hogy arra vagyunk kíváncsiak, vajon milyen bűnözői karrieralloások jellemzik a magyar elkövetőket, és ez milyen sajátosságokkal jár együtt, ez az elmúlt húsz év távlatában milyen trendeket rajzol ki a nyomozóhatóság előtt. A megoldás eléréséhez az úgynevezett útmodellelemzést hívhatjuk segítségül. Ez regressziós együtthatókkal mutatja meg, hogy milyen változók, milyen magyarázó erővel befolyásolják a függő változónkat, azaz a bűnözői karrier alakulását.

Más esetben regressziós elemzés alkalmazásával az áldozattáválás is modellezhető lenne az adatbázis alapján, ez pedig a bűnmegelőzés fejlődéséhez járulhatna hozzá, hiszen itt jelentős mennyiségű adat állna rendelkezésre és így a társadalom is profitálhatna, hiszen az állampolgárok biztonsága meghatározó jelentőségű.

Összegzés

Az eModus valóban kutatói kincsesbánya lehet, ha az adatokhoz való hozzáférés – a jogszabályi keretek betartásával – teret enged a kutatóknak elemzések elvégzésére, valamint a kapott eredmények beépülését a rendvédelmi szakma is ösztönzi. Kirajzolódott, hogy az adatok önmagukban egy gyűjteményben nem produktívak, azok elemzése által lehet a társadalom szolgálatába állítani, ebben pedig a kutatók lehetnek jó partnerek. Számos kutatási potenciál fedezhető fel az eModus rendszerében, hiszen lehetne a bűnözői karrier mintázatait elemezni, valamint azt, hogy milyen bűnügyi sokrétűséget fedezhetünk fel egyes elkövetők esetében, és ez miként hat a módszereikre. Nem utolsó sorban vizsgálni lehetne, hogy a nemzetközi kutatásokban felfedezhető trendek mennyire jelennek meg a magyar bűnelkövetők körében. Mindezek az eredmények pedig hozzájárulhatnak a rendőrség hatékonyabb működéséhez.

Felhasznált irodalom

- Atcherley, W. M. (1913). „M. O.” (Modus Operandi). In *Criminal Investigation and Detection*-a pamphlet by Major Atcherley. West Riding of Yorkshire.
- Beauregard, E. & Proulx, J. (2002). Profiles in the offending process of nonserial sexual murderers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 46(4), 386–399. <https://doi.org/10.1177/0306624X02464002>
- Beauregard, E. & Proulx, J. (2007). A classification of sexual homicide against men. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 51(4), 420–432. <https://doi.org/10.1177/0306624X06294432>
- Beauregard, E. & Martineau, M. M. (2015). An application of CRAVED to the choice of victim in sexual homicide: A routine activity approach. *Crime Science*, 4(1), 1–11. <https://doi.org/10.1186/s40163-015-0036-3>
- Cornish, D. B. (1993). Crimes as scripts. In *Proceedings of the International Seminar on Environmental Criminology and Crime Analysis* (pp. 30–45). Florida Statistical Analysis Center, Florida Criminal Justice Executive Institute.
- Chopin, J. & Aebi, M. F. (2019). The tree that hides the forest? Testing the construct validity of ViCLAS through an empirical study of missing data. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 13(1), 55–65. <https://doi.org/10.1093/police/pax062>
- Chopin, J., & Beauregard, E. (2019). The Sexual Murderer Is a Distinct Type of Offender. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 63(9), 1597–1620. <https://doi.org/10.1177/0306624X18817445>
- Douglas, J. E., Burgess, A. W. & Ressler, R. K. (2006). *Crime classification manual*. Jossey Bass.
- Fosdick, R. B. (1916). Modus Operandi System in the Detection of Criminals. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 6(4), 560–570. <https://doi.org/10.2307/1132736>
- Gárdonyi G. & Hautzinger Z. (2021). A kriminalisztikai kutatások fejlesztésének lehetősége. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1725–1740. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.3>
- Gönczöl K. (1994). Bűnözés és megelőzés. *Társadalmi Szemle*, 49(5), 40–54.
- Haller J., Bellavics M. Zs. & Baráth N. E. (2020). Kriminálpszichiátria – elméleti háttér és gyakorlati hasznosítás. *Magyar Rendészet*, 20(3), 119–135. <https://doi.org/10.32577/mr.2020.3.7>
- Hatton, S. B. (2014). “The Origin of John Hatton (Died 1770) of Baltimore County, Maryland.” *The American Genealogist*, 87, 66–74.
- Kim, T., Paek, S. Y. & Lee, J. (2020). An Examination of Subway Sex Offense Modus Operandi: A Case of Seoul, South Korea. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(23), 1–14. <https://doi.org/10.3390/ijerph17238979>
- Langevin, R., Ben-Aron, M., Wright, P., Marchese, V. & Handy, L. (1988). The sex killer. *Annals of Sex Research*, 1, 263–301. <https://doi.org/10.1007/BF00852801>
- Lehóczki Á. (2017). A fantázia szerepe a szexuális emberölésekben. *Magyar Rendészet*, 17(2), 67–85.

- Meloy, J. R. (2000). The nature and dynamics of sexual homicide: An integrative review. *Aggression and Violent Behaviour*, Vol. 5. No.1. 1–22.
- Skott, S. (2019). Sexual Homicide Targeting Children: Exploring Offender, Victim, and Modus Operandi Factors. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 63(9), 1663–1680. <https://doi.org/10.1177/0306624X19825814>
- Proulx, J., James, J., Siwic, M. & Bearegard, E. (2018). Sexual murderers of children: Psychopathological and modus operandi factors. In Proulx, J., Bearegard, E., Carter, A. J., Mokros, A., Darjee, R. & James, J. (Eds.), *Routledge International Handbook of Sexual Homicide Studies* (pp. 141–156). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315212289-8>
- Wilson, W. & Hilton, T. (1998). Modus operandi of female serial killers. *Psychological reports*, 82(2), 495–498. <https://doi.org/10.2466/pr0.1998.82.2.495>

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: *Modus Operandi*. <https://www.britannica.com/topic/modus-operandi>

Alkalmazott jogszabályok

1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről

12/2021. (IV. 30.) ORFK utasítása az elektronikus Modus Operandi Nyilvántartás működtetésével kapcsolatos feladatokról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Baráth N. E. (2022). Kutatói aranybánya? A Modus Operandi Nyilvántartás kutathatósága. *Belügyi Szemle*, 70(1), 17–30. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.1.1>